

НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**Бережний
Олександр Іванович**

УДК 343. 13

**ПРЕЮДИЦІАЛЬНІСТЬ СУДОВИХ РІШЕНЬ
У КРИМІНАЛЬНИХ СПРАВАХ**

Спеціальність: 12. 00. 09 - кримінальний процес
та криміналістика; судова
експертиза

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків - 2003

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі кримінального процесу Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент **Богословська Людмила Олексіївна**, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, доцент кафедри кримінального процесу.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор **Нор Василь Тимофійович**, Львівський національний університет імені Івана Франка, декан юридичного факультету, заслужений юрист України, член-кореспондент Академії правових наук України;

кандидат юридичних наук, професор **Марочкін Іван Єгорович**, Національна юридична академія України імені Ярослава Мудрого, завідувач кафедри організації судових і правоохоронних органів.

Провідна установа:

Одеська національна юридична академія, кафедра кримінального процесу, Міністерства освіти і науки України, м. Одеса.

Захист відбудеться 27.05.2003 року о 13 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64. 086. 01 у Національній юридичній академії України імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

Автореферат розісланий 25.04.2003 року

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Шепітько В. Ю.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Становлення правової держави України безпосередньо пов'язано з справедливим і доступним правосуддям, яке б відповідало міжнародно-правовим стандартам.

Саме суд є найбільш ефективним правовим інститутом вирішення виникаючих в суспільстві соціально-правових конфліктів, виключні функції якого вказують на його особливе місце в системі органів державної влади.

Діяльність суду по відправленню правосуддя, є результатом репродуктивного мислення, направлено на вирішення основного питання кримінального процесу - про винність або невинність підсудного.

Визнавши правосуддя складовою частиною судової влади, слід підкреслити, що лише тоді, коли в процесі своєї діяльності суд дотримується вимог закону, забезпечує дотримання прав і законних інтересів особистості, можна говорити про стабільність судових рішень.

Високе призначення суду, визначене Конституцією України, ставить перед наукою кримінального процесу завдання приділяти особливу увагу дослідженню проблем здійснення правосуддя, вивченню ефективності дії процесуальних інститутів і норм, виробляти науково обгрунтовані рекомендації, щодо подальшого вдосконалення законодавства і практики його застосування. Одним з процесуальних інститутів, який забезпечує стабільність і авторитет актів правосуддя є інститут преюдицій.

Значний внесок в розробку питань, пов'язаних з інститутом преюдицій внесли дореволюційні вчені процесуалісти Н. Н. Розін, Е. Немировський, В. Случевський, І. Стефановський, І. Я. Фойницький.

Актуальність розробки даної теми визначається також тим, що проблема преюдиції у кримінальному процесі є однією зі складних і мало вивчених в науці кримінального процесу. Окремі аспекти дії преюдиції і виникаючі на практиці питання досліджувались в роботах українських і російських вчених М. А. Гурвича, Ю. М. Грошевого, А. П. Єрьомкіної, В. С. Зеленецького, Є. В. Ломоносової, П. А. Лупінської, Я. О. Мотовіловкера, В. І. Камінської, М. С. Строговича, В. А. Рясенцева, В. М. Семенова, А. І. Перепелиці, У. Юсубової та ін.

У кримінально-процесуальній і цивільній процесуальній теорії немає єдності поглядів з питань, що характеризують правову природу преюдицій судових рішень (далі преюдицій), їх підстав і меж дії. Питання преюдицій практично не врегульовані законом.

В результаті недостатнього законодавчого врегулювання і відсутності спеціальної теоретичної розробки цих питань виникають труднощі, пов'язані з визначенням можливості використання і меж обов'язковості раніше винесених рішень суду при провадженні у кримінальній справі.

Відсутність в теорії кримінального процесу спеціального дослідження монографічного характеру та наявність в теорії спірних, суперечливих суджень з питань правової природи, порядку, умов та меж застосування, зв'язку преюдицій з деякими принципами кримінального процесу, а також недостатнє законодавче врегулювання цих питань, які мають важливе практичне значення, зумовили вибір даної теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана згідно з планом наукових досліджень кафедри кримінального процесу Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого і є складовою частиною цільової комплексної програми "Проблеми вдосконалення організації і діяльності суду та правоохоронних органів в умовах формування соціальної правової демократичної держави" (номер держреєстрації 0186.0.099031).

Мета і задачі дослідження. Основною метою дисертаційного дослідження є розробка теоретичних основ і меж дії преюдицій у кримінальному процесі.

Для досягнення цієї мети в процесі дослідження ставилися такі основні задачі:

1. Проаналізувати історію виникнення інституту преюдицій.
2. Визначити поняття преюдицій, правову природу, підстави і межі їх дії.
3. Проаналізувати співвідношення кримінально-процесуальних преюдицій, правових презумпцій, судового прецедента та аналогії кримінально-процесуального закону.
4. Визначити значення преюдицій при винесенні рішень у кримінальній справі.
5. Проаналізувати співвідношення преюдиції вироку і внутрішнього суддівського переконання.

6. На базі проведеного дослідження сформулювати основні положення і пропозиції, спрямовані на вдосконалення законодавства та правозастосовної діяльності щодо дії преюдицій у кримінальному судочинстві.

Методи дослідження. В своїй роботі автор користувався філософським (діалектичним), загально-науковими та спеціально-науковими методами дослідження. Зокрема, з використанням діалектичного методу пізнання, відповідно до якого всі предмети (явища) вивчаються в єдності та суперечності їх протилежностей, досліджувалося співвідношення кримінально-процесуальних преюдицій та правових презумпцій, судового прецеденту, аналогії кримінально-процесуального закону як правових явищ, які мають спільні з преюдиціями риси і в той же час, відрізняються за своїм призначенням у кримінальному судочинстві. Застосовуючи метод системного аналізу дисертант визначив місце кримінально-процесуальних преюдицій в процесі доказування по кримінальній справі як засобу процесуальної економії. Застосування порівняльно-правового методу дозволило порівняти положення національного законодавства щодо застосування преюдицій з іноземними, а історичного - дослідити історію виникнення та розвиток інституту преюдицій.

Наукова новизна дослідження насамперед полягає в тому, що воно є першим у вітчизняній науці кримінального процесу комплексним монографічним дослідженням проблем застосування преюдицій судових рішень у кримінальному судочинстві. В ньому обґрунтовується низка положень, які, на думку автора, є новими для науки кримінального процесу, зокрема:

1. На основі аналізу правової природи вироку робиться висновок, що преюдиція в кримінальному процесі являє собою властивість судового рішення, відповідно до якої встановлені в ньому обставини можуть бути покладені в основу наступного рішення, що виноситься без повторної перевірки. Процесуальне призначення преюдицій полягає в тому, що вони виступають одним із засобів процесуальної економії, оскільки дозволяють використовувати доказані обставини в раніше винесеному рішенні без повторного дослідження, сприяють укріпленню прав і законних інтересів учасників процесу, винесенню законних і обґрунтованих судових рішень.

2. Зазначається, що преюдиція сприяє забезпеченню права на захист осіб, притягнутих до кримінальної відповідальності. Пропонується включити в КПК України статтю 67¹, де закріплюється правило про те, що обставини, встановлені у вироку, а також в ухвалі, постанові суду, прокурора, слідчого, органу дізнання, яка остаточно завершує провадження у справі приймаються судом, прокурором, слідчим, особою, яка провадить дізнання без додаткової перевірки, якщо ці обставини не викликають сумнівів у суду. При цьому такий вирок не може вирішувати наперед винність осіб, які раніше не приймали участь у справі, що розглядається.

3. Наводиться класифікація преюдицій, а саме: а) в залежності від того, чи зобов'язаний орган розслідування, суд використовувати преюдиціальне значення раніше винесеного рішення, виділяється обов'язкова преюдиція (виправдувального вироку) і необов'язкова преюдиція (обвинувального вироку); б) за значенням (силою) преюдицій для наступної кримінальної справи їх можна класифікувати на: преюдицію вироку, який набрав законної сили і преюдицію нескасованої ухвали, постанови суду, прокурора, слідчого, органа дізнання.

4. У зв'язку з ратифікацією Україною Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків, прийняттям Закона України "Про визнання і виконання в Україні рішень іноземних судів" вирок суду іноземної держави також має преюдиціальне значення. Уперше розглядається процедура застосування преюдиції вироку іноземної держави;

5. Показано відмінність кримінально-процесуальних преюдицій від правових презумпцій, судового прецедента, аналогії кримінально-процесуального закону. Зазначено, що преюдиція відрізняється від презумпцій тим, що преюдиціально встановлені факти, на відміну від презумпцій, звільняються від доказування тому, що вони вже встановлені у вироку (ухвалі, постанові) і немає необхідності встановлювати їх знову. Загальним для судового прецедента і преюдицій є те, що при застосуванні прецедента і преюдицій мова йде про використання раніше винесеного рішення, однак прецедентне рішення, в силу авторитету вищого суду, є обов'язковим для судів, які розглядають аналогічні справи, а правило преюдиціальності передбачає обов'язковість фактів, встановлених попереднім рішенням суду і що мають значення для справи, яка розглядається. Відмінність між застосуванням закону за аналогією і преюдицією полягає в тому, що при застосуванні аналогії використовується інша, подібна норма права, тобто необхідна наявність прогалини у праві, а преюдиціальний вирок має чітко індивідуальний характер і регулює конкретну правовідносину.

6. Пропонуються шляхи вирішення колізії між преюдицією вироку і внутрішнім суддівським переконанням. В подібних ситуаціях суд повинен виносити вирок за своїм внутрішнім переконанням, але він набуває законної сили після перевірки обох вироків вищим судом, пропонується розширити повноваження апеляційного суду, щодо перевірки таких вироків.

7. Уперше досліджено роль преюдицій при поверненні кримінальних справ на додаткове розслідування і відзначається, що повернення кримінальної справи прокурору для проведення додаткового розслідування за наявності процесуальних підстав має на меті приведення процедури досудового розслідування у співвідношення з вимогами, які встановлені кримінально-процесуальним законом, що дає можливість після усунення суттєвих процесуальних порушень знову направити справу до суду для розгляду по суті та прийняття рішення. Суд не може передрішувати правові висновки слідчого і тому, преюдиція буде мати місце в тому випадку, якщо по багатоепізодним справам суд виділяє в окреме провадження справу, щодо деяких епізодів і повертає на додаткове розслідування, а щодо інших епізодів продовжує розгляд справи і виносить вирок. В таких випадках, факти встановлені вироком суду будуть мати преюдиціальне значення для слідчого, який провадить додаткове розслідування.

8. Уперше визначено значення преюдицій при апеляційному перегляді кримінальних справ і визначається, що у тих випадках, коли апеляційна інстанція при перевірці вироків не виходить за межі апеляційної скарги (подання), то преюдиція має місце. Якщо при розгляді апеляції з'являться підстави для прийняття рішень на користь осіб, щодо яких апеляції не надійшли, то апеляційна інстанція приймає таке рішення, тобто може вийти за межі апеляції і, в такому разі, преюдиція відсутня. У тому випадку, коли апеляційний суд частково скасовує вирок суду першої інстанції і постановлює свій вирок існує два преюдиціальних рішення: вирок суду першої інстанції в тій частині, в якій його не скасовано і вирок апеляційного суду.

Практичне значення одержаних результатів. Дане дисертаційне дослідження, на думку автора, має як теоретичне, так і прикладне значення. Зокрема, як уявляється, воно могло б мати реалізацію у таких сферах:

1. у законотворенні - для подальшого удосконалення положень КПК України, що регулюють процес доказування у кримінальних справах;
2. у правозастосуванні - для поліпшення практики застосування кримінально-процесуальних преюдицій у кримінальному судочинстві;
3. у наукових дослідженнях - як певний етап розвитку в пізнанні аналізованих кримінально-процесуальних положень і як матеріал для їх подальшого дослідження;
4. у навчально-педагогічній сфері - положення даного дослідження можуть бути використані для підготовки наукових посібників, методичних вказівок, в ході викладання студентам вищих юридичних навчальних закладів відповідних розділів кримінально-процесуального права.

Апробація результатів дослідження. Дисертація підготовлена на кафедрі кримінального процесу Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого, представлена і обговорена на засіданні кафедри, схвалена нею і рекомендована до захисту.

Результати наукових досліджень, висновки та пропозиції доповідалися автором на Першій національній науково - практичній конференції "Адміністративне право: сучасний стан і напрями реформування" (м. Яремча Івано - Франківської області, 18 - 21 червня 1998р.), на навчальному семінарі "Права людини та основні свободи у судовому процесі: конституційний і міжнародний аспекти" (Київ, 22 листопада - 3 грудня 1999р.), Всеукраїнській науково - практичній конференції молодих учених "Актуальні проблеми формування правової держави в Україні" (Харків 27 грудня 2000р.), на науково - практичній конференції молодих учених "Сучасні проблеми юридичної науки і правозастосовчої діяльності" (Харків, 20 - 21 грудня 2001р.), на міжнародній науково - практичній конференції "Стан судової реформи в Україні: проблеми і перспективи" (Харків, 18 - 19 квітня 2002р.).

Висновки, що містяться в дисертації, використовуються автором при викладанні навчальної дисципліни "Кримінальний процес", а також при керівництві науково - дослідницькою роботою студентів.

Публікації. За темою дисертації автором опубліковано три статті у фахових виданнях та двоє тез доповідей і наукових повідомлень.

Структура роботи. Загальний обсяг дисертації - 193 с. Робота складається із вступу, трьох

розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (149 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У вступі обґрунтовується вибір теми дисертації, її актуальність, визначаються мета і задачі дослідження, його методологічна і теоретична основа, виділяються положення, що характеризують наукову новизну роботи, теоретичне і практичне значення висновків, які в ній містяться.

Розділ перший *“Поняття преюдиціальності судових рішень, її функціональне призначення в системі кримінально - процесуальної діяльності”* складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1. 1. *“Поняття і значення преюдицій. Історія виникнення”* з метою більш кращого розуміння сучасних поглядів на інститут преюдицій, аналізуються причини виникнення інституту преюдицій. Зазначено, що виникнення даного інституту історично було обумовлено бажанням законодавця виключити можливість винесення суперечних рішень, при цьому, вплив преюдицій на наступні рішення допускався настільки, наскільки це не перешкоджало здійсненню правосуддя. Розглядаються особливості застосування преюдицій у римському судочинстві, а також у більш пізній період. Автор зазначає, що поняття преюдицій з часом змінювалось через те, що не було чітко розроблених теоретичних положень з даної проблеми, на практиці склалося два шляхи вирішення цих питань: французький і німецький. Суть французького підходу полягає в тому, що по французькому праву існувала низка питань, спеціально виділена з ведення кримінального суду, які підлягали вирішенню цивільним судом або іншим компетентним органом. У таких випадках кримінальне провадження зупинялося до одержання рішення компетентного органа з преюдиціального питання. За німецьким правом кримінальний суд був вправі розглядати і розв'язувати будь - яке питання, пов'язане з розглянутою справою, а також міг передати преюдиціальне питання на вирішення будь - якого компетентного органа.

В дисертації зазначено, що російське право обрало французький шлях, тобто сприйняло преюдицію як передсудимість, у зв'язку з цим аналізуються позиції окремих дореволюційних учених - процесуалістів щодо дії преюдицій по російському дореволюційному праву. На Лівобережній Україні в 17 - 18 століттях діяли “стародавні” закони, що були утворені за договором між гетьманом Малоросії і царським урядом. Зміст цих законів складали Литовський і Саксонський статuti, Магдебурзьке право, які служили джерелами зводу законів - Права, за якими судився малоросійський народ. Даний звід законів взагалі не згадує про інститут преюдицій.

У радянському процесуальному праві, а як наслідок, у процесуальному праві країн СНД інститут преюдиції одержав дещо інше розуміння, ніж у дореволюційному праві. Преюдицією стали обґрунтовувати: а) при прийнятті рішень одним судом використання висновків іншого суду, постановлених в іншому процесі; б) залежність вирішення деяких матеріально-правових питань кримінальної справи від попереднього рішення судового чи адміністративного органу. Діяльність судів за радянські часи у єдиній судовій системі, побудованих на єдиних принципах правосуддя, спільність численних правил і вимог доказового права в кримінальному і цивільному процесі, можливість встановлення істини у кримінальній і цивільній справі, - усе це свідчить про новий підхід до інституту преюдицій.

В дослідженні аналізуються різноманітні визначення поняття преюдиціальності, однак, на погляд дисертанта, всі вони не є досконалими тому, що всі автори визначають преюдиціальність як обов'язковість встановлених у раніше винесеному рішенні обставин для суду, що розглядає справу, пов'язану з раніше розглянутою, а це означає неприпустимість перевірки судом обставин, встановлених у раніше винесеному рішенні. Це обмежує активність суду в частині дослідження обставин, які входять у предмет доказування у кримінальній справі.

Таким чином, кримінально-процесуальні преюдиції слід визначати як властивість судового рішення, згідно з якою встановлені в ньому обставини можуть бути покладені в основу наступного рішення, що виноситься без повторної перевірки. Саме при такому розумінні преюдицій можна визначити місце, роль і призначення даного інституту в здійсненні правосуддя, отже, ефективно і правильно його використовувати в практичній діяльності.

У підрозділі 1. 2. *“Правова природа і галузева належність преюдицій”* зазначено, що без визначення правової природи та галузевої належності неможливо чітко визначити роль і

призначення інституту преюдицій, а також необхідність його застосування при здійсненні правосуддя.

Дія преюдицій проявляється при ухваленні рішення у справі, тобто в процесі правозастосовної діяльності. При розслідуванні і розгляді кримінальних справ відбувається визначена процесуальна послідовність здійснення дій. Ці дії групуються за стадіями процесу і це дає підставу говорити про три стадії правозастосовної діяльності: а) встановлення фактичних обставин справи; б) встановлення юридичної основи справи; в) вирішення справи.

Зміст преюдицій полягає в тому, що обставини, які необхідно встановити у справі, що розглядається, не досліджуються вдруге в силу їх встановленості в раніше винесеному рішенні, ці обставини кладуться в основу рішення без перевірки. Таким чином, мова йде про використання вже існуючих висновків, тобто преюдиції не є засобом доказування фактів. Автор приходиться до висновку, що якщо при розслідуванні чи розгляді кримінальної справи визначені факти досліджуються вперше, то дія преюдицій на цій стадії застосування права не виявляється. Якщо ж факти, що мають значення для справи, яка розглядається, вже були досліджені іншим судом, по іншій справі, то преюдиція має місце на цій стадії.

Дія преюдицій не виявляється і на другій стадії застосування права - встановлення юридичної основи справи тому, що преюдиції полегшують доказування і виступають засобом процесуальної економії, захисту прав і законних громадян, залучених до сфери кримінального судочинства, а не засобом знаходження норми, що підлягає застосуванню тому, що норма вже знайдена і застосована.

Діяльність правозастосовних органів завершується оформленням відповідного акта, що фіксує прийняте рішення, додає йому офіційне значення і владний характер. Виходячи з того, що акт застосування права - це правовий акт компетентного органа чи посадової особи, виданий на підставі юридичних фактів і норм права, який визначає права, обов'язки, міру юридичної відповідальності конкретних осіб, автор приходиться до висновку, що дія преюдицій проявляється саме на стадії вирішення кримінальної справи, оскільки преюдиціальне значення мають рішення компетентних органів, винесені у встановленому законом порядку, при дотриманні кримінально - процесуальної форми. Усі правозастосовні акти винесені у встановленому законом порядку мають юридичну силу, тобто владну здатність породжувати визначені правові наслідки, викликати виникнення, зміну чи припинення правовідносин, суб'єктивних прав і юридичних обов'язків конкретних осіб. Оскільки преюдиціальне рішення міститься у правозастосовному акті, дисертант вважає, що преюдиціальність є одним з проявів юридичної сили акта застосування права.

Інститут преюдицій є комплексним інститутом процесуального права тому, що він має спільну властивість - єдиний порядок застосування преюдиціальних процедур.

У підрозділі 1. 3. "Класифікація преюдицій" стосовно чинного процесуального законодавства виділяють: адміністративну, господарчу, цивільну процесуальну, кримінально-процесуальну преюдицію.

У підрозділі аналізуються різні класифікації преюдицій дані ученими процесуалістами в області кримінального та цивільного процесу: обов'язкові і необов'язкові преюдиції; юридичні та логічні; спростовні і неспростовні; умовні і безумовні; взаємна обов'язковість рішень та вироків; преюдиція юридичних фактів та преюдиція правовідносин; преюдиція, що має матеріально-правове і процесуально-правове значення; преюдиція вироку (рішення) суду; преюдиція актів, що містять встановлені обвинувальні факти, і преюдиція актів, що містять встановлені виправдувальні факти; преюдиція актів, що містять встановлені факти і преюдиція актів, що містять встановлені правовідносини учасників кримінально-процесуального доказування; юридичні факти правомірні та неправомірні. Відзначається, що обов'язковою може бути тільки преюдиція виправдувального вироку. За значенням (силі) преюдицій для наступної кримінальної справи їх можна класифікувати на: преюдицію вироку, що набрав законної сили і преюдицію нескасованої ухвали, постанови суду, прокурора, слідчого, органа дізнання.

У зв'язку з ратифікацією Україною Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків, прийняттям Закона України "Про визнання і виконання в Україні рішень іноземних судів" вирок суду іноземної держави також має преюдиціальне значення, тобто в Україні визнаються встановленими і доказаними обставини, які покладені в основу вироку іноземної держави. Розглядається процедура застосування вироку іноземної держави.

Розділ другий "Застосування преюдицій при встановленні обставин, що входять до предмета

доказування у кримінальній справі” складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2. 1. “Співвідношення кримінально-процесуальних преюдицій, правових презумпцій, аналогії кримінально-процесуального закону і судового прецедента” з’ясовується питання про місце і роль преюдицій серед інститутів зовні подібних з ним.

Аналізуючи правову природу і властивості презумпцій автор приходиться до висновку, що презумпції - це можливі знання, що впливають з повторюваного стійкого зв’язку між окремими подіями, явищами, фактами. Логічним методом утворення презумпцій є метод індукції, тобто висновок від знань меншої спільності до знань більшої спільності. Однак співвідноситися з преюдиціями можуть не усякі презумпції, а ті, що здатні викликати правові, а не тільки пізнавальні наслідки. Автор приходиться до висновку, що презумпції і преюдиції мають певні риси подібності: а) презумпції і преюдиції є обставинами, що мають значення для розглянутої кримінальної справи, і як правило не підлягають доказуванню; б) презумпції і преюдиції полегшують процес доказування, тобто виступають засобом процесуальної економії; в) вони мають однакову логічну природу.

Презумпція істинності вироку починає діяти з моменту набрання вироком законної сили, але оскільки існує можливість винесення незаконного і необґрунтованого вироку, тобто такого, що не відповідає вимозі встановлення об’єктивної істини у справі, то варто говорити саме про припущення істинності вироку, що вступив у законну силу. Таким чином, можна сказати, що преюдиція виявляється в презумпції істинності вироку (рішення) суду, який набрав законної сили. Дана презумпція у певних випадках (саме стосовно її обов’язковості для іншого чи даного суду) набуває форми преюдиції.

Форму преюдиції здобуває не всяка презумпція, а лише презумпція істинності вироку чи рішення, що вступило в законну силу і тільки стосовно обов’язковості фактів чи правовідносин встановлених попереднім рішенням суду. Преюдиціально установлені факти від всіх інших презюмуємих фактів відрізняє великий ступінь вірогідності, тому що істинність цих фактів піддається сумніву у виняткових випадках.

Розглядаючи питання співвідношення судового прецедента і преюдицій дисертант вважає, що загальним для них є те, що при застосуванні прецедента і преюдицій мова йде про використання раніше винесеного рішення, однак прецедентне рішення є обов’язковим для судів, що розглядають аналогічні справи, а правило преюдиціальності передбачає обов’язковість фактів встановлених попереднім рішенням суду і, що мають значення тільки для справи, яка розглядається, тобто ці факти кладуться в основу наступного рішення без повторного доказування.

В останній час з’явилося нове правове явище правові позиції Конституційного Суду. Серед фахівців, які займаються вивченням правових позицій, існують різні точки зору щодо їх сутності і правової природи. Іноді їх ототожнюють з нормами права, іноді з прецедентом. Правова позиція Конституційного Суду забезпечує вирішення конкретної справи по суті. В той же час правова позиція - це не сама норма, а те чи інше розуміння її змісту, тому було б не правильно стверджувати, що правові позиції Суду можуть суперечити одна одній. Правова позиція - етап пізнання конституційної норми в той чи інший момент часу. Різне розуміння однієї й тієї ж конституційної норми у різних справах свідчить про те, що процес пізнання даної норми продовжується. Тобто правові позиції не можуть функціонувати як імперативні норми, обов’язкові для виконання всіма суб’єктами права. З суб’єктивної точки зору правові позиції є феноменом правосвідомості і повинні фактично затвердитись у правосвідомості суддів.

При розгляді питання про співвідношення аналогії і преюдицій дисертант приходиться до висновку, що для застосування кримінально - процесуального закону за аналогією необхідно визначити умови, що дозволяють використати на практиці даний інститут. Можна сформулювати три основні умови: а) кримінально - процесуальний закон можна застосовувати за аналогією лише в тих випадках, коли без сумніву ясно, що закон не дає відповіді по виниклому питанню, тобто **має місце прогалина права**. Дане питання повинно входити в сферу правового регулювання і вирішуватись юридичними (правовими) засобами, але конкретне його вирішення в цілому чи в якій - то частині не передбачено, чи передбачено в законі не цілком; б) для застосування кримінально - процесуального закону за аналогією необхідна **подібність** основних ознак розглянутого випадку і норми, передбаченої законом; в) застосування кримінально - процесуального закону за аналогією можливо тільки за умови дотримання всіх прав учасників кримінального судочинства.

Таким чином, зовнішня подібність між застосуванням закону за аналогією і правилом

преюдиціальності виявляється в тім, що обидва ці інститути покликані сприяти швидкому і повному вирішенню справи. При застосуванні аналогії використовується інша, подібна норма права, а вирок, що має преюдиціальну силу власне кажучи також є законом, проте, на відміну від норми права має чітко індивідуальний характер і регулює конкретну правовідносину. Для застосування закону за аналогією необхідна наявність прогалини в праві, а правило преюдиціальності означає, що при розгляді кримінальної справи, в основу правових висновків кладуться без повторного дослідження і перевірки факти, встановлені попереднім рішенням суду і вони мають значення для справи, яка розглядається.

У підрозділі 2. 2. *“Преюдиції в доказуванні”* аналізуються різні точки зору про те, чи досяжна істина у кримінальному судочинстві. Автор поділяє позицію А. Р. Белкіна, Ю. В. Кореневського, Л. М. Васильєва, які стверджують, що істина у кримінальному судочинстві досяжна, але зазначає, що переконаність слідчого, судді в тому, що у кримінальній справі встановлена істина не означає її реального пізнання. У тій чи іншій кримінальній справі може бути допущена помилка. Тому в кримінальному судочинстві діють інститути апеляційного, касаційного провадження, перегляду вироків в порядку виключного провадження.

Преюдиціально встановлені факти є обставинами, що були встановлені на основі допустимих доказів у попередній справі. Ці докази вже пройшли процесуальний порядок доказування, а висновки, зроблені на їхній основі, ввійшли у зміст вироку і стали преюдиціально встановленими фактами. На думку автора преюдиціально встановлені факти відрізняються від доказових фактів тим, що: а) встановлюються в процесі провадження у іншій кримінальній справі; б) через це мають процесуальну форму властиву доказам; в) істинність їх може бути піддана сумніву в процесі використання при встановленні істини у іншій кримінальній чи цивільній справі (в рамках законної сили вироку чи рішення, тобто поки вони не будуть скасовані). При провадженні у кримінальній справі використання преюдиціально встановлених фактів характеризується певними особливостями. Процес їхнього доказування не вимагає дотримання звичайного процесуального порядку, він обмежується тільки оцінкою таких фактів особою, що провадить дізнання, слідчим, судом. Оцінка преюдиціально встановлених фактів проводиться за тими ж критеріями, що й оцінка будь-якого доказу у справі, тобто з точки зору належності, допустимості, достовірності і достатності. Належність преюдиціально встановлених фактів означає наявність об'єктивного зв'язку між змістом доказів і тих обставин, що підлягають доказуванню у іншій кримінальній справі, де ці преюдиціальні факти використовуються. Допустимість преюдиціально встановлених фактів означає, що дані факти отримані з належного джерела, уповноваженим на те суб'єктом доказування. Достовірність преюдиціально встановлених фактів пов'язана з достовірністю вироку, рішення, чи постанови, що мають преюдиціальну силу. Це є матеріально-правовою основою існування таких фактів. Достатність преюдиціально встановлених фактів визначає рішення суб'єкта доказування з точки зору можливості на їх основі зробити висновок про те, що обставини, які входять у предмет доказування, встановлені у необхідних межах.

У підрозділі 2. 3. *Співвідношення преюдиції вироку, що набрав законної сили і принципу оцінки доказів за внутрішнім переконанням суддів”* дисертант зазначає, що необхідно враховувати можливість виникнення колізії між преюдицією і внутрішнім переконанням суду, що змушує суд виносити рішення, яке суперечить вироку, що набрав законної сили. Це можливо в тих випадках, коли висновки суду по розглянутій кримінальній справі щодо осіб, на яких не поширюються суб'єктивні межі законної сили раніше винесеного рішення, що має значення для справи, яка розглядається, суперечить висновкам, встановленим у раніше винесеному рішенні. На погляд дисертанта виникнення колізії між преюдицією та внутрішнім переконанням суду можливо у випадках: по-перше, коли при провадженні у кримінальній справі стосовно осіб, що приймали участь у розгляді цивільної справи, суд ставить під сумнів правильність висновків про подію чи дію у цивільній справі. По-друге, колізія можлива у випадках, коли при провадженні у кримінальній справі щодо особи, яка має судимість, у суду з'являються сумніви в правильності правових висновків, зроблених у раніше винесеному судовому рішенні. По-третє, у випадку, коли у суду, що розглядає питання про скасування винесеного вироку за нововиявленими обставинами, з'являються сумніви в законності чи обгрунтованості вироку, що встановив ці обставини.

В дисертації розглядаються точки зору різних авторів щодо подолання колізії між преюдицією та внутрішнім переконанням суду, розвивається позиція Ю. М. Грошевого та І. Л. Петрухіна, яка

полягає в тому, що при виникненні такої колізії суд повинен мати можливість винести рішення за своїм внутрішнім переконанням, навіть якщо це суперечить вироку, що набрав законної сили, однак, такий вирок не набуває законної сили, поки вищий суд не перевірить обидва вирокі, і не вирішить питання який з них правильний. Але дисертант відзначає, що при вирішенні даного питання таким чином не можливо одночасно перевірити обидва вирокі через те, що в даній ситуації існує два судових рішення: раніше винесене, яке набрало законної сили і наступне, що не набрало законної сили. Перевірка вироку, що набрав законної сили, можлива в порядку касаційного провадження у випадках передбачених ч.2 ст. 383 КПК України та в порядку виключного провадження. Перевірка вироку, що не набрав законної сили, можлива в порядку апеляційного провадження, а тому існує необхідність розширити повноваження апеляційної інстанції щодо перевірки подібних вироків.

Розділ третій *“Значення преюдиції при винесенні рішень у кримінальній справі”* складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *“Питання преюдиціальності при поверненні кримінальної справи на додаткове розслідування судом першої інстанції”* аналізуються точки зору деяких авторів (О. Гогусь, Г. Юркова), що нині діючий інститут повернення кримінальних справ на додаткове розслідування суперечить процесуальному принципу змагальності сторін. О. Гогусь пропонує передбачити у КПК положення, відповідно до якого, коли суд дійде до висновку, що є підстави для повернення справи на додаткове розслідування, вносить відповідно про це ухвалу чи постанову, і наділяється усіма повноваженнями слідчого, крім повноваження пред’являти обвинувачення. Суд виконує власну ухвалу про проведення додаткового розслідування, може створювати слідчо-оперативну групу. Після закінчення проведення додаткового розслідування суд продовжує розгляд і отримані ним докази можуть бути використані як допустимі у справі. Але саме у такому випадку суд буде виконувати не властиві йому функції, при чьому буде порушена змагальність сторін, що полягає у виконанні судом винятково функції розгляду справи.

В дисертаційному дослідженні розглядаються підстави для повернення кримінальних справ на додаткове розслідування, а також вказівки суду для органів досудового розслідування при поверненні справ на додаткове розслідування. Зазначається, що суд не може передрішувати правові висновки слідчого і тому, преюдиція буде мати місце в тому випадку, якщо по багатоепізодним справам суд виділяє в окреме провадження справу, щодо деяких епізодів і повертає на додаткове розслідування, а щодо інших епізодів продовжує розгляд справи і вносить вирок. В таких випадках, факти встановлені вироком суду будуть мати преюдиціальне значення для слідчого, який провадить додаткове розслідування.

У підрозділі 3.2. *“Преюдиціальна сила вироку суду першої інстанції, що набрав законної сили”* зазначається, що акти правосуддя у тому числі і вирок характеризуються певними правовими властивостями, наведено різну класифікацію правових властивостей акту правосуддя. В дослідженні розвивається положення про те, що існують властивості, які відображають місце акта правосуддя в системі процесуальних рішень (закону силу) і властивості, які виражають його якісну визначеність (законність, обґрунтованість, справедливість) тому, що єдність змісту і форми акта правосуддя обумовлює взаємозв’язок його правових властивостей. Проводиться аналіз цих властивостей вироку як акта правосуддя.

В роботі вказується на неоднозначність вирішення питання про те, яке місце займає преюдиція серед властивостей вироку. На думку автора преюдиціальність виявляється у всіх властивостях законної сили вироку. Для преюдиціальності судового вироку, що набрав законну силу, характерна взаємодія даного рішення з іншими, котрі можуть бути винесені на основі фактів і правовідносин, зафіксованих рішенням, що набрало законну силу. Преюдиціальність характеризує рішення з його зовнішньої сторони і забезпечує його неспростовність, виключність, виконливість у взаємодії з іншими рішеннями. Преюдиціальність вироку в першу чергу відіграє роль засобу забезпечення законної сили судового вироку. Та обставина, що преюдиціальність є властивістю рішення, що набрало законну силу, приводить до висновку, що між преюдиціальністю з одного боку, законністю й обґрунтованістю судового вироку з іншого боку існує не прямий зв’язок а опосередкований, сполучною ланкою якого є законна сила судового вироку. Обов’язковість в преюдиціях полягає в тому, що преюдиціальні обставини є для суду обов’язковими, кладуться в основу рішення без доказування. Виключність в преюдиціях полягає в тому, що преюдиціальні обставини не

підлягають повторному дослідженню.

У підрозділі розглядається питання наявності преюдицій при винесенні виправдувального вироку. Аналізуються підстави винесення виправдувального вироку. Дисертант вважає, що говорити про наявність преюдицій при винесенні виправдувального вироку можна в тому випадку, якщо при винесенні такого вироку за відсутністю події злочину і за відсутністю в діях підсудного складу злочину суд обґрунтував своє рішення на достовірно встановлених фактах, а не на припущених судженнях, тому припущені факти, тобто ті, які суд не мав можливості встановити достовірно, преюдиціальними бути не можуть. Що стосується виправдувального вироку винесеного за недоведеністю участі підсудного у вчиненні злочину, то у цих випадках суд ґрунтується винятково на встановлених і перевірених фактах, однак цих фактів недостатньо для категоричного висновку про невинуватість підсудного, тобто преюдиціально встановлені факти не мають властивості достатності.

Розглядається питання про преюдиціальне значення ухвали (постанови) суду про закриття кримінальної справи у зв'язку з відмовою прокурора від обвинувачення. На думку дисертанта, у таких випадках факти, встановлені в ухвалі (постанові) суду про закриття кримінальної справи будуть мати преюдиціальне значення тому, що відмова прокурора від обвинувачення можлива лише після дослідження усіх доказів у справі і сама відмова означає лише те, що на думку прокурора, цих доказів недостатньо для визнання особи винною у вчиненні злочину, а не те, що вони є недостовірними. Тому, якщо у суду, що розглядає справу, пов'язану з закритою кримінальною справою у зв'язку з відмовою прокурора від обвинувачення факти, встановлені в ухвалі (постанові) про закриття кримінальної справи не викликають сумнівів, то вони можуть бути покладені в основу рішення без перевірки. Якщо достовірність цих фактів викликає у суду сумніви, то він може їх досліджувати у встановленому законом порядку.

У підрозділі 3. 3. “Питання преюдиціальності при апеляційному перегляді кримінальних справ” дається загальна характеристика меж розгляду справи апеляційним судом. Аналізуються передумови апеляційного провадження, вимоги які пред'являються до апеляційної скарги або подання. Автор вважає, що в апеляції обов'язково повинно бути зазначено в яких межах оскаржується рішення місцевого суду, - цілком чи тільки в частині, тобто із змісту апеляції повинно бути зрозуміло які саме висновки суду першої інстанції оскаржуються.

Під межами розгляду справи апеляційним судом слід розуміти обсяг, в якому відбувається перевірка вироків, постанов, ухвал суду першої інстанції. **Обсяг перевірки справи** апеляційним судом встановлено ч. 2 ст. 365 КПК - вирок, ухвала і постанова суду першої інстанції перевіряється апеляційним судом **у межах апеляції**. Висновки суду першої інстанції про фактичні обставини справи, що не заперечувались і стосовно яких докази не досліджувалися, **не перевіряються**.

Як виняток законодавець встановлює правило, відповідно до якого “якщо розгляд апеляції дає підстави для прийняття рішення на користь осіб, щодо яких апеляції не надійшли, апеляційний суд зобов'язаний прийняти таке рішення”. У цьому положенні закону вбачається ревізійний початок у діяльності апеляційного суду, тобто суд виходить за межі апеляційних вимог.

Дисертант висловлює свою точку зору щодо вимоги закону зазначати в апеляції у чому полягає незаконність вироку, ухвали, постанови і доводи в її обґрунтування. Ця вимога, на думку автора, ставить засуджених чи виправданих у скрутне становище в плані доведення й обґрунтування несправедливості винесеного рішення. У зв'язку з цим може виникнути питання, як бути, якщо учасником процесу складена недостатньо мотивована скарга, або якісь порушення були упущені апелянтом.

Особа, що подає апеляцію, знаючи про наслідки недотримання вимог, зазначених у ст. 350 КПК України, повинна усвідомлювати наслідки принесення неповно і незадовільно складеної скарги, а для виконання цих вимог потрібна кваліфікована допомога адвоката. На жаль, на сучасному етапі розвитку нашої держави не всі громадяни можуть використати таку допомогу. Дане питання не виникало б, якби допомогу апелянту в судах апеляційної інстанції завжди надавали юристи, як це має місце в європейських державах.

Уявляється, що у подібних випадках законодавець повинен надати право апеляційному суду надати допомогу апелянту. Таку допомогу може надати і суд, що безпосередньо приймає апеляцію, тобто суд першої інстанції.

В роботі зазначається, що розгляд кримінальної справи апеляційним судом може проводитися як

за правилом повної апеляції, при якій суду можуть бути надані будь-які докази, як вже розглянуті судом першої інстанції, так і нові. У разі часткової апеляції суд повинен розглянути тільки ті докази, що були представлені учасниками процесу. На жаль КПК України не містить роз'яснень, що саме слід розуміти **під частковим апеляційним провадженням**. Автор вважає, що часткове апеляційне провадження повинно проводитися для уточнення доказів, що раніше перевірялися, або коли обставини чи докази, що виявлені були після винесення рішення місцевим судом, однак вони стосуються не усієї сутності справи, а тільки певної її частини. На думку дисертанта встановлення часткової апеляції має подвійну мету: 1) звільнити апеляційні суди від зайвої роботи по провадженню справ, усунувши потребу повторного дослідження обставин справи в вищому суді; 2) звільнити осіб, які приймають участь у справі, від зайвих турбот і витрат по веденню справ у віддаленому суді. При повній апеляції заява про надання нових доказів може бути зроблена як в усній формі (усне клопотання), так і в письмовій (апеляційна скарга, письмове клопотання).

При частковій апеляції в силу характерних, властивих їй ознак, представлення нових доказів можливе тільки в апеляційній скарзі (поданні) або запереченні на неї. Очевидно, що тільки на такі докази можна буде посилатися в апеляційному суді. Таке твердження впливає із загального правила часткової апеляції - заборони приймати після доповіді будь-які не зазначені в письмових актах посилення на фактичні обставини.

Автор зазначає, що при апеляційному перегляді преюдиція має місце у тому випадку, коли вироком суду першої інстанції засуджено співучасників вчинення злочину, а в апеляційному порядку оскаржено вирок щодо одного із співучасників. В такому разі, вирок, щодо іншого співучасника буде мати преюдиціальне значення, якщо при розгляді апеляції не з'являться підстави для прийняття рішення на користь осіб, щодо яких апеляції не надійшли. Якщо такі підстави з'являються, то апеляційний суд приймає таке рішення (ч. 2 ст. 365 КПК України). Тобто апеляційний суд при дослідженні доказів може вийти за межі апеляційної скарги (подання). У тому випадку, коли апеляційний суд частково скасовує вирок суду першої інстанції і постановлює свій вирок існує два преюдиціальних рішення: вирок суду першої інстанції в тій частині, в якій його не скасовано і вирок апеляційного суду.

ВИСНОВКИ

У дисертації сформульована низка концептуальних положень щодо функціонування інституту преюдицій у кримінальному процесі, а також наведені пропозиції щодо вдосконалення норм чинного кримінально-процесуального законодавства:

1. В процесуальному праві використання преюдицій пояснюється недоцільністю повторного дослідження питання, яке вже розглядалось і було вирішено іншим судом. Преюдиціальність слід визначати як властивість рішення, в якому при розгляді справи, встановлені раніше обставини, інший суд має **право**, а не **обов'язок** покласти в основу свого рішення без повторного дослідження певні обставини справи. Таке розуміння преюдиціальності дозволяє використовувати встановлені у раніше винесеному судовому рішенні фактичні обставини у наступному процесі не тільки щодо осіб, на яких поширюються суб'єктивні межі законної сили раніше винесеного судового рішення, але і щодо інших осіб (наприклад, при розгляді виділеної щодо співучасника справи, при розгляді справи про давання свідомо неправдивих показань тощо.), тобто дозволяє зробити висновок, що преюдиціальне значення раніше винесеного судового вироку (рішення) не має суб'єктивних меж.

2. В результаті ратифікації Україною Європейської конвенції про міжнародну дійсність кримінальних вироків, прийняттям Закона України "Про визнання і виконання в Україні рішень іноземних судів" вирок суду іноземної держави має преюдиціальне значення.

3. Наділення преюдиціальною силою судового рішення засновано на презумпції істинності судового рішення, що набрало законної сили. Законна сила судового рішення забезпечує дію преюдиції. Преюдиціальність не слід ставити в один ряд з такими властивостями законної сили судового рішення, як виключність, обов'язковість. В преюдиціях проявляється законна сила в цілому.

4. Говорити про наявність преюдицій при винесенні виправдувального вироку можна в тому випадку, якщо при винесенні такого вироку за відсутністю події злочину і за відсутністю в діях підсудного складу злочину суд обґрунтовував своє рішення на достовірно встановлених фактах, а

не на припущених судженнях, тому що припущені факти, тобто ті, які суд не мав можливості встановити достовірно, преюдиціальними бути не можуть. Що ж стосується виправдувального вироку, винесеного за недоведеністю участі підсудного у вчиненні злочину, то, як уже відзначалося, у цих випадках суд ґрунтується виключно на встановлених і перевірених фактах; проте цих фактів недостатньо для категоричного висновку про невинність підсудного, тобто преюдиціально встановлені факти у таких випадках не мають властивість достатності.

5. При апеляційному перегляді кримінальних справ преюдиція має місце у тому випадку, коли при перегляді вироку суду першої інстанції апеляційна інстанція не знаходить підстав для прийняття рішення на користь осіб, щодо яких апеляції не надійшли, тобто не виходить за межі апеляційної скарги (подання). У тому випадку, коли апеляційний суд частково скасовує вирок суду першої інстанції і постановлює свій вирок, то існує два преюдиціальних рішення: вирок суду першої інстанції в тій частині, в якій його не скасовано і вирок апеляційного суду.

6. Доповнити КПК України статтею 67¹ “Преюдиція” наступного змісту: “Обставини, встановлені у вирокі, а також ухвалі, постанові суду, прокурора, слідчого, органу дізнання, яка остаточно завершує провадження у справі приймаються судом, прокурором, слідчим, особою, яка провадить дізнання без додаткової перевірки, якщо ці обставини не викликають сумніви у суді. При цьому такий вирок не може вирішувати наперед винність осіб, які раніше не приймали участь у справі, що розглядається”.

7. Доповнити КПК України статтею 11² “Порядок звільнення від кримінальної відповідальності з підстав передбачених в особливій частині Кримінального кодексу України” такого змісту:

Прокурор, а також слідчий за згодою прокурора за наявності підстав, передбачених у частинах 2 статей 111 та 114, частині 3 статті 175, частині 4 статті 212, частині 2 статті 255, частині 5 статті 258, частині 6 статті 260, частині 3 статті 263, частинах 4 статей 289, 307, 309, 311, частині 3 статті 369, частині 4 статті 401 Кримінального кодексу України, вправі своєю мотивованою постановою направити кримінальну справу до суду для вирішення питання про закриття справи і звільнення обвинуваченого від кримінальної відповідальності.

Суд у судовому засіданні за наявності підстав для звільнення від кримінальної відповідальності, відповідно до частини першої цієї статті і враховуючи характеристику особи, закриває справу і звільняє особу від кримінальної відповідальності.

8. Доповнити ч. 1 ст. 350 КПК України “Зміст апеляції” пунктом 5¹ наступного змісту: “вказівка на те, в яких межах оскаржується рішення місцевого суду”.

Список опублікованих праць здобувача за темою дисертації:

1. Бережний О. І. Преюдиції у кримінальному процесі: поняття, сутність // Вісник Академії правових наук України.- Харків, 1998.- №4.- С. 183-191.

2. Бережной А. И. Соотношение преюдиций и принципа независимости судей // Проблемы законности: Респ. міжвідом. наук. зб. /Відп. Ред. В. Я. Тацій.- Харків: Нац. юрид. акад. України, 2201.- С. 190 - 197.

3. Бережний О. І. Правова природа і галузева належність преюдицій // Право України, 2002.-№2.- С. 10 - 12.

4. Бережний О. І. Адміністративна преюдиція і її місце в системі кримінально-процесуальних засобів доказування // Матеріали науково-практичної конференції “Адміністративне право: сучасний стан і напрями реформування”. 18 - 21 червня 1998 р., Яремче, Івано-Франківська область.- С. 23.

5. Бережний О. І. Преюдиціальна сила вироку // Матеріали науково-практичної конференції “Судова реформа в Україні: проблеми і перспективи”. 18-19 квітня 2002 р., Харків. Відповідальна за випуск Л. В. Дорош.- Київ- Харків: Юрінком Інтер, 2002.- С. 268-270.

АНОТАЦІЇ

Бережний О. І. Преюдиціальність судових рішень у кримінальних справах.- Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12. 00. 09 - кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза. Національна юридична академія

України імені Ярослава Мудрого.- Харків, 2003.

Дисертація присвячена теоретичним і практичним питанням застосування преюдицій у кримінальному судочинстві. Розглядається виникнення і розвиток інституту преюдицій, удосконалено поняття преюдицій, визначено правову природу та галузеву належність інституту преюдицій, наведено класифікацію преюдицій. Аналізується застосування преюдицій при встановленні обставин, що підлягають доказуванню у кримінальній справі, співвідношення кримінально-процесуальних преюдицій, правових презумпцій, судового прецедента, аналогії кримінально-процесуального закону, а також співвідношення преюдиції вироку, що набрав законної сили і принципу оцінки доказів за внутрішнім переконанням суддів. Розглядається значення преюдицій при поверненні кримінальних справ на додаткове розслідування судом першої інстанції, винесенні вироку та при апеляційному перегляді кримінальних справ.

Сформульовані конкретні пропозиції щодо вдосконалення інституту преюдицій та кримінально-процесуального законодавства, яке регламентує процес доказування у кримінальних справах.

Ключові слова: преюдиція, преюдиціальний факт, процесуальна економія, доказування.

Бережной А. И. Преюдициальность судебных решений по уголовным делам.- рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12. 00. 09 - уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза. Национальная юридическая академия Украины имени Ярослава Мудрого.- Харьков, 2003.

Диссертация посвящена теоретическим и практическим вопросам применения преюдиций в уголовном судопроизводстве. Рассматривается история возникновения и развития института преюдиций, усовершенствовано понятие преюдиций, определена правовая природа и отраслевая принадлежность института преюдиций, приводится классификация преюдиций.

Анализируется применение преюдиций при установлении обстоятельств, входящих в предмет доказывания по уголовному делу, соотношение уголовно-процессуальных преюдиций, правовых презумпций, судебного прецедента, аналогии уголовно-процессуального закона, а также соотношение преюдиции приговора, который вступил в законную силу и принципа оценки доказательств по внутреннему убеждению судей. Рассматривается значение преюдиций при возвращении уголовных дел на дополнительное расследование судом первой инстанции, вынесении приговора и при апелляционном пересмотре уголовных дел.

В процессуальном праве использование преюдиций объясняется нецелесообразностью повторного исследования вопроса, который уже рассматривался и был разрешен другим судом. Преюдициальность следует определить как свойство судебного решения, в котором при рассмотрении уголовного дела, установленные ранее обстоятельства, другой суд имеет право, а не обязанность класть в основу своего решения без повторного исследования определенные обстоятельства дела. Такое понимание преюдициальности позволяет использовать установленные в ранее вынесенном судебном решении фактические обстоятельства в последующем процессе не только в отношении лиц, на которых распространяются субъективные пределы законной силы ранее вынесенного судебного решения, а и в отношении других лиц (например, при рассмотрении выделенного в отношении соучастника уголовного дела, при рассмотрении дела о даче заведомо ложных показаний и т. д.), то есть позволяет сделать вывод, что преюдициальное значение ранее вынесенного судебного приговора (решения) не имеет субъективных пределов.

Сформулированы конкретные предложения по усовершенствованию института преюдиций и действующего уголовно-процессуального законодательства, регламентирующего процесс доказывания по уголовным делам.

Ключевые слова: преюдиция, преюдициальный факт, процессуальная экономия, доказывание.

Olexandr I. Berezhny Prejudiciality of Court Findings in Criminal Cases. – Manuscript.

Dissertation for seeking a Degree of Candidate of Legal Sciences on speciality 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Court Expertise. National law Academy of Ukraine named after Yaroslav Mudry. – Kharkiv, 2003.

Dissertation is dedicated to theoretical and practical problems of applying prejudices in criminal legislature. The author deals with appearance and development of the prejudices institution, perfecting the

definition of a prejudice, also the legal nature and sphere of prejudices institution have been defined along with the classification of prejudices. The thesis analyzes application of the prejudices in establishing circumstances that are to be proved in a criminal case, the ratio of criminal and procedural prejudices, law presumptions, court precedent, analogue of criminal and procedural law, along with the ratio of prejudices of a sentence in force and the principle of evaluation of evidence by inner beliefs of judges. The author investigates the meaning of a prejudice in returning criminal cases for further examination to a court of first instance, proposing a sentence, and appellate trial of criminal cases.

The concrete proposals for improving prejudices institution and criminal and procedural legislation that regulates the process of proving in criminal cases have been formulated.

Key words: prejudice, prejudicial fact, procedural economy, proving.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук,
доцент В. М. Хотенець

Підписано до друку 24.04.2003 р. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Ум. друк. арк. 0, 7. Обл. -вид. арк. 0, 9.
Тираж 100 прим. Зам. № 1609.

Друкарня Національної юридичної академії України
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77